

Тимошук Ю.С., здобувач
Інституту держави і права ім.
В.М. Корецького НАН України

ГУМАНІЗМ ЯК ПРИНЦИП СУЧАСНОЇ КРИМІНАЛЬНО- ПРАВОВОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Політикау сфері протидії злочинності є частиною правової політикидержави, яка у свою чергу є елементом внутрішньої політики. За останні роки проблему політики в сфері протидії злочинності найбільш глибоко розробив вітчизняний науковець П.Л. Фріс. Загалом поняття «політикау сфері протидії злочинності» часто замінюється терміном «кримінальна політика», який критикується вченими. Його буквальне тлумачення може дати підстави розуміти під нею політику, яка спрямована на розвиток злочинності, що, звичайно, у корені не відповідає змісту, який вкладається в цей термін. По суті мова йде про антикримінальну, антизлочинну політику[8, с. 1]. На наш погляд, така критична оцінка є обґрунтованою, проте немає принципового значення. Адже і закон про кримінальну

відповідальність має назву «Кримінальний кодекс», а не «Антикримінальний кодекс». Тому вважаємо допустимим застосування терміну «кримінальна політика».

Вітчизняні вчені довели, що структурно кримінальна політика складається з «чотирьох елементів, які перебувають у функціональній залежності та взаємодії між собою: це кримінально-правова політика, судова та кримінально-процесуальна політика, кримінально-виконавча, а також кримінологічна політика» [1, с. 30].

Сьогодні актуалізована проблема принципів кримінально-правової політики. Весь процес законотворчої діяльності повинен відповідати керівним основоположним ідеям кримінально-правової політики. Зважаючи на євроінтеграційний курс нашої держави, існує потреба розробки нових підходів до побудови сучасної системи принципів кримінально-правової політики.

Під принципами кримінально-правової політики слід розуміти вихідні фундаментальні, основоположні ідеї, що впливають зі змісту правових норм, закріплених у кримінальному законі, і лежать в основі побудови кримінального права. Гуманізм є одним із найважливіших кримінально-правових принципів, порушення якого здатне привести до багатьох негативних наслідків як для системи правосуддя, так і в цілому для суспільства.

М.С. Таганцев відзначав, що зо всіх галузей права найбільш мінливим є право кримінальне: на поняттях про злочин і покарання з наочністю відображаються всі політичні і соціальні перевороти народного життя, і чим швидше розвивається життя, тим швидше здійснюються ці реформи[6, с. 105]. Отже, усі останні політичні і соціальні перевороти життя українців не можуть не позначитися на підходах до розуміння всієї системи принципів кримінально-правової політики, у тому числі принципу гуманізму.

Реалізація принципу гуманізму не повинна суперечити ні принципу справедливості, ні принципу законності, ні іншим засадам кримінального права України. Принцип гуманізму є самостійним і має своє вираження та реалізацію у багатьох

інститутах кримінального права України. Зокрема, в інститутах звільнення від кримінальної відповідальності, звільнення від кримінального покарання та подальшого його відбування, відповідальності та покарання неповнолітніх тощо.

Громадянин і держава повинні знаходитися в збалансованих відносинах на основі поваги взаємних прав і відповідальності, гуманізму і справедливості, без утиску прав людини, та без свавілля чиновника чи приватної особи[4, с. 73]. Принцип гуманізму завжди був і буде важливим принципом кримінально- правової політики, оскільки кримінальний закон регламентує найбільш суворі заходи державного примусу, що найбільше втручаються у приватне життя людини.

Існує два розуміння принципу гуманізму. Широке розуміння принципу гуманізму передбачає захист людини засобами кримінального закону[7, с. 75-76]. Інше, вузьке розуміння, принципу гуманізму звернене до осіб, які порушили кримінальний закон[3, с. 20]. Тобто таке розуміння принципу гуманізму передбачає, що реалізація кримінально-правових норм має відрізнятися гуманним ставленням до злочинця.

С.П. Погребняк наголошує на формуванні, починаючи з другої половини ХХ ст., стійкого переконання, що позитивне право має відповідати певним моральним стандартам - справедливості, рівності, свободі, *гуманізму* та ін. Ці засади знаходять своє відображення в конституціях і міжнародних актах, що свідчить про своєрідну «конвергенцію» природного і позитивного права, завдяки чому зникає підґрунтя для гострого конфлікту між цими школами праворозуміння при оцінці правового характеру тих чи інших норм[5, с. 6]. Отже, гуманізація права та правозастосування - це шлях до компромісу між протилежними школами праворозуміння - позитивізмом і природним правом.

На наш погляд, не слід і зловживати принципом гуманізму у кримінально-правовій політиці. Надмірна гуманізація кримінально-правової політики здатна потягти вкрай несприятливі наслідки у правоохоронній сфері, у тому числі в частині

ефективності протидії злочинності правоохоронними органами держави. Якщо вчасно не ухвалювати послідовних (у т.ч. жорстких) заходів, то суспільство поступове сповзе в кримінальну кризу - і тоді наджорсткий репресивний метод починає видаватися усім єдиним засобом рятування[2, с. 63]. О.О. Житний також констатує, що принцип гуманізму не повинен ставати надмірно пануючою ідеєю в будь-яких проявах кримінально-правової політики, інакше з блага цей принцип перетворюється на необґрунтований лібералізм, нівелює повагу до кримінального закону, знижує його профілактичний і виховний потенціал та можливість впливати на суспільні відносини[3, с. 24].

Зважаючи на криміногенну ситуацію в Україні 2014-2015 років, а саме значне зростання кількості особливо тяжких злочинів, зокрема терористичних актів, умисних вбивств, захоплення заручників, поширення організованої озброєної злочинності тощо, вплив на злочинність повинен носити стабільний і поступальний характер.

Реалізація принципу гуманізму кримінально-правової політики не повинна суперечити іншим принципам - справедливості, законності, невідворотності відповідальності. Не зважаючи на світову тенденцію гуманізації кримінально-правової політики у надскладний для України час не можна допустити втрати кримінальним законом своєї основної функції охоронної, а також попереджувального та виховного потенціалу.

Список використаних джерел

1. Даньшин І. М. Кримінальна політика: за і проти/ І.М. Даньшин, А.Ф. Зелінський//Право України. - 1992. - №8 - С. 29-31.
2. Дудоров О.О. Хавронюк М.І. Кримінальне право: Навчальний посібник / За заг. ред.. М.І. Хавронюка. - К.: Ваіте, 2014. - 944 с.
3. Житний О.О. Проблеми реалізації принципу гуманізму в деяких інститутах кримінального права України / О.О. Житний // Вісник Національного університету внутрішніх справ. Вип. 29. -Х.:Нац. ун-т внутр. справ, 2005. - С. 20-24.

4. Номоконов В.А. Проблема причин преступности в России / В.А. Номоконов // Российский ежегодник уголовного права. / Под ред. д-ра юрид. наук, профессора А. И. Бойцова. — СПб., 2013. — С. 60-78.

5. Погребняк С.П. Основоположні принципи права. -дис. ... доктора юрид. наук : 12.00.01 / Погребняк Станіслав Петрович. — Х., 2009. - С. 6.

6. Таганцев Н. С. Русское уголовное право. Лекции. Частьобщая : в 2 т. / Н. С. Таганцев ; [сост. и отв. ред. Н. И. Загородников]. - М. : Наука, 1994. Т. 1. - 1994. - 380 с.

7. Фещенко О С. Сучасний погляд на принципи кримінального права / О.С. Фещенко // Вісник Луганського державного університету внутрішніх справ імені Е.О. Дідоренка. — 2013. - Вип. 4 (65). — С. 75-78.

8. Фріс П. Л. Кримінально-правова політика України :автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора юрид. наук : спец. 12.00.08 «Кримінальне право та криминологія; кримінально- виконавче право» / П.Л. Фрісч - К., 2005. - 39 с.